

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
МЕЃУНАРОДЕН СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА

**XXXVIII НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
НА МЕЃУНАРОДЕН СЕМИНАР
ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА
И КУЛТУРА**

(Охрид 14-15 јули 2011)

ЛИНГВИСТИКА

Скопје, 2012

*Димитър Појоски, Емилија Бојковска,
Бранко Тошовиќ, Арно Вонии*

СОЗДАВАЊЕ НА ТЕКСТОВИ ВО СИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ СТИЛОВИ И НИВНИТЕ АВТОРСКИ ПРАВА ЗА МАКЕДОНСКИОТ ГРАЛИС-КОРПУС („ГРАЛИС-МАК“)

Апстракт: ГРАЛИС-МАК лингвистичкиот корпус воопшто не се занимава со проблемот на авторски права кои се прилагодени на електронското издаваштво и заради тоа неговата содржина е затворена за истражувачите од целиот свет. Статијата дава краток преглед на Криејтив Комонс авторските лиценци кои треба да се искористат при објавувањето на текстови во сите функционални стилови кои потоа би биле составен дел од ГРАЛИС-МАК корпусот преку отворен пристап.

Клучни зборови: *авторски права, отворен пристап, македонски јазик, криејтив комонс*

Гралис корпусот претставува онлајн колекција на паралелни текстови на различни словенски јазици кои се достапни преку Федора Комонс (FedoraCommons) софтверска платформа со отворен код. Гралис мак претставува онлајн колекција на текстови на македонски јазик до која **пристапуваат** истражувачите преку порталот на Гралис со лозинка која претходно се добива од администраторот на корпусот. Отворениот пристап на Гралис Мак корпусот зависи исклучиво од авторите на текстовите кои ги отстапуваат авторските права со потпишување на согласноста во која се потенцирани некомерцијалниот пристап и научната компонента.

Добивањето на авторските права и нивното прецизирање е еден од главните проблеми со кои се соочуваме во процесот на дигитализација и вметнувањето на текстови во Гралис-мак. Имајќи ја во предвид онлајн платформата на Гралис-мак корпусот споредувањето на текстуални содржини преку интернет претставува предизвик за фер употреба и почитување на авторските права од страна на сите корисници. Интернетот претставува процесна платформа која е насочена кон

вредностите на взаемна иновација и креативност, кои, за жал, се во процес на нивно уништување (Lessig, 2001). Се повеќе се движиме кон режим кој ги уништува можностите за иновација само заради фаворизирањето на приватната контрола (Lessig, 2001). Можноста да се излезе од рамките на приватната контрола над содржините кои се достапни со затворен пристап ја враќа во прв ред идејата за иновација и научна комуникација преку регулирање на авторските права каде корисникот сам го одбира начинот и условите под кои го споделува своето авторско дело. За таа цел, во САД во 2001 година беше создадена непрофитната организација Криејтив Комонс (Creative Commons) која има за цел да понуди нов тип на авторски лиценци овозможувајќи флексибилност и контрола над содржината споделена на интернет при тоа регулирајќи ја употребата на авторското дело. Терминот Криејтив Комонс ги означува авторските лиценци кои за прв пат беа презентирани во 2002 година. Овие лиценци се однесуваат на приватните авторски дела и имаат за цел од нив да создадат јавни добра кои би им овозможиле на авторите да ги заштитат своите права и истовремено да ги поттикнат корисниците да ја искористат правната платформа за нивна понатамошна употреба на различни начини кои би соодветствувале со однапред одредената дозвола за користење.

Основачот на Криејтив Комонс, Професорот Лоренс Лесиг најдобро ја објаснува суштината на споделувањето на авторското дело со авторски лиценци: „Секоја лиценца на Криејтив комонс се темели на законот за авторски права. Ако авторот сака неговата книга да се дистрибуира бесплатно преку интернет, таа сè уште со заштитени авторски права, само се дозволени определени видови употреба - бесплатно. Ако некој ги прекрши условите на лиценцата, тогаш таа личност го крши и законот за авторски права и врз таквиот прекршител може да се применат истите мерки кои го штитат и, на пример, Мајкрософт кога некој ги пиратизира нивните продукти.“ (Bardil, Jashari, 2007)

Криејтив Комонс има за цел да му понуди на авторот да го сподели своето дело со јавноста овозможувајќи со тоа да се задржат некои права како што се:

Наведи извор. *Авторот им дозволува на други да го копираат, прикажуваат и изведуваат неговото дело за којшто тој ги поседува авторските права, како и да прават адатирани дела базирани врз него, но само ако оддадат признание на начин баран од авторот.*

Некомерцијално. *Авторот им дозволува на други да го копираат, дистрибуираат, прикажуваат и изведуваат неговото дело, и адатирани дела базирани врз него, но само во некомерцијални цели.*

Без адаптирани дела. Авторот им дозволува на други да копираат, дистрибуираат, прикажуваат и изведуваат само веродостојни копии од делото, а не адаптирани дела базирани врз него.

Содели под исти услови. Авторот им дозволува на други да дистрибуираат адаптирани дела само под лиценца идентична на онаа под која е лиценцирано неговото дело.

Со комбинација на горенаведените услови Криејтив Комонс нуди 11 различни лиценци под кое можете да го споделите/заштитите своето авторско дело од кои тука ќе презентираме неколку (Ito Joi, 2011).

**Attribution
CC BY**

Оваа лиценца на корисниците им дава за право да дистрибуираат, ремиксуваат, подесуваат и градат врз вашата работа, дури икомерцијално, се додека тие ви оддадат признание за оригинална креација. Ова е најакомодирачката лиценца која се нуди. Се препорачува за максимално ширење и користење на лиценцирани материјали.

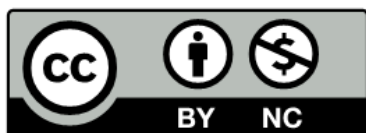
**Attribution-ShareAlike
CC BY-SA**

Оваа лиценца Ви овозможува другите да ремиксуваат, подесуваат и градат врз вашата работа дури и за комерцијални цели, се додека тие ви оддадат признание и ги лиценцираат своите нови креации под идентични услови. Таа честопати се споредува со слободен "copyleft" и со лиценците на софтвер со отворен код. Сите нови дела врз основа на вашето ќе ја носат истата лиценца, и сите деривативи, исто така, ќе им овозможат комерцијална употреба на понатамошните корисници. Ова е лиценцата која се користи од страна на Википедија а се препорачува за материјали кои ќе имаат корист од инкорпорирање на содржина од Википедија и слично лиценцирани проекти.

**Attribution-NoDerivs
CC BY-ND**

Оваа лиценца Ви овозможува комерцијална и некомерцијална редистрибуција, се додека се пренесува заедно непроменета и во целина, со оддавање на признание за вас.

Attribution-NonCommercial CC BY-NC

Оваа лиценца им овозможува на другите да ремиксуваат, подесуваат и да се надградуваат врз вашата работа некомерцијално, и иако нивните нови дела, исто така, мора да ви оддадат признание и да се некомерцијални, тие не мора да ги лиценцираат своите адаптирани дела под истите услови.

Attribution-NonCommercial-ShareAlike CC BY-NC-SA

Оваа лиценца им овозможува на другите да ремиксуваат, подесуваат и да се надградуваат врз вашата работа не-комерцијално, се додека тие ви оддадат признание и ги лиценцираат своите нови креации под идентични услови.

Attribution-NonCommercial-NoDerivs CC BY-NC-ND

Оваа лиценца е најрестриктивната од нашите шест главни лиценци, давајќи им за право на другите да ги преземат вашите дела и да ги споделат со другите се додека тие ви оддадат признание, но тие не можат да ги променат правата на каков било начин или да ги користат за комерцијални цели.

Гралис-Мак корпусот во недостаток на текстови за кои се регулирани авторските права треба да ја искористи можноста од веќе достапните онлајн текстови кои се регулирани со Криејтив Комонс лиценци како би можел да ја отвори својата содржина за сите заинтересирани за македонскиот јазик и корпусната лингвистика. Имајќи за цел да ја избалансира својата структура помеѓу 5-те стилови: литературниот, публицистичкиот, научниот, административниот и разговорниот, максимално треба да се искористи можноста за инкорпорирање на онлајн содржините на македонски јазик кои се нудат на Македонскиот портал за авторски содржини www.cc.org.mk, исто така достапен и преку адресата www.creativecommons.org.mk. Порталот нуди дела кои се регулирани со Криејтив комонс авторските лиценци меѓу кои само ќе ги напоменеме драмите на Вилијам Шекспир во превод на Драги Михајловски објавени под лиценцата Криејтив комонс Наведи извор-Некомерцијално-Без адаптирани дела. 2.5 Македонија. Ваквиот тип на текстови се одлична содржина за надополнување на литературниот стил во Гралис-Мак, додека пак славистичко списание од областа на хуманитарните науки „Филолошки студии“ (<http://philologicalstudies.org/>) објавено под лиценцата Наведи извор – Некомерцијално – Без

адаптирани дела 3.0 е одлична можност за вметнување на текстови кои би ја исполнувале потребата за текстови од научниот стил. Уште еден од ваквите слични примери за достапност на литературни текстови е порталот Wikibooks достапен на <http://mk.wikibooks.org> кој нуди фрагменти од литературни дела на Петре М. Андреевски (Пиреј) и Божин Павловски (Подвижни гробови) под лиценцата НаведиИзвор-Сподели ПодИстиУслови 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) како и бројни други дела од познати македонски поети меѓу кои Кочо Рацин, Јован Котески, Ацо Шопов итн.

Употребата на Криејтив комонс авторските лиценци при публикувањето на научни трудови кои се однесуваат на Гралис-Мак и имаат за цел да го изучуваат македонскиот јазик и литература ќе овозможи нивно интегрирање во корпусот без предходна дозвола за авторски права на делата. Со тоа се овозможува создавање на една нова генерација на публицисти и книжевници чии споделени содржини со однапред одредени авторски права доведуваат до поголема интеграција на македонскиот јазик во лингвистичките корпуси. Креативното користење на современите софтвери со отворен код (Федора Комонс) и употребата на (Криејтив Комонс) авторските лиценци претставуваат клучен дел од отворениот пристап кон образовните содржини на интернет. Електронското учење и отворените образовни ресурси се неминовен чекор напред кон користењето на веќе востановени дигитални складишта чија цел е дигиталното архивирање, споделување, споредување и изучување на словенските јазици меѓу кои спаѓа и македонскиот.

Библиографија:

Bardil, Jashari, Ф. М. (2007). *Како функционира Криејтив комонс* (p. 34). Фондација Метаморфозис. Retrieved from http://cc.org.mk/index.php?option=com_docman&task=doc_details&Itemid=32&gid=27. Пристапено на 23.01.2012

Ito Joi, C. C. (2011). *The Power of Open. Power* (p. 47). Creative Commons. Retrieved from <http://thepowerofopen.org/>. Пристапено на 23.01.2012

Lessig, L. (2001). *The future of ideas* (First Edit., p. 368). Random House. Retrieved from <http://www.the-future-of-ideas.com/download/>. Пристапено на 23.01.2012

Dimitar Poposki, Emilija Bojkovska,
Branko Tošović, Arno Voniš

CREATION OF TEXTS IN ALL FUNCTIONAL STYLES
FOR THE MACEDONIAN GRALIS-CORPORA
(GRALIS-MAK) AND THEIR COPYRIGHTS

(Abstract)

The linguistic corpus GRALIS-MAK does not tackle the problem of authorship which is adjusted for the e-publishing and therefore its content is closed for the global research community. This article gives a short overview of the Creative Commons licenses which need to be used for the publishing of scientific texts later to be an integral part of GRALIS-MAK linguistic corpus via open access.

Keywords: copyrights, open access, Macedonian language, Creative Commons